

Keuterij Oudemolenseweg 1

De keuterij is in 1926 gebouwd in opdracht van de toen enige zelfstandige boer in Oudemolen, Klaas Uiterwijk. Hij heeft er zelf nooit gewoond, maar zou deze keuterij hebben gebouwd voor een landarbeider die bij hem in dienst was. Wie dat was, is niet bekend. Of hij er ooit gewoond heeft, is ook niet bekend.

Van 1930 tot 1939 werd het boerderijtje verhuurd aan Philip Berendsen, die zadelen schoenmaker was. Philip Berendsen had vier kinderen. Wie wel eens binnen in de keuterij is geweest, weet dat de ruimte voor een gezin van zes personen wat je noemt aan de krappe kant is. In de woonkamer moeten ooit twee bedsteden zijn geweest met een kast ertussen. De huidige eigenaars van de keuterij, de familie Borgesius, hebben ooit gehoord dat de kinderen van Berendsen op zolder sliepen. 'Was dat dan niet koud?' 'Welnee', was het antwoord, 'de warmte uit de woonkamer steeg naar boven door de planken vloer heen.' De zolder was, en is nog steeds, te bereiken via een ladder. In die tijd was er overigens nog geen dakbeschot, maar alleen asfaltpapier onder de pannen.

Anna Vedder weet nog goed dat je je schoenen afgaf en weer ophaalde via het raampje aan de rechterkant van het huis. Ze vond de schoenmaker in haar jeugd jaren 'een heel eind weg wonen'. Ná de oorlog werd het boerderijtje door de gemeente toegewezen aan allerlei gezinnen die geen onderdak hadden vanwege de na-oorlogse woningnood. Dat duurde tot 1960 toen de gemeente geen huurders meer kon vinden vanwege de primitieve omstandigheden. Eén van de laatste huurders was een vrachtwagenchauffeur die verre ritten maakte. Zijn vrouw werd helemaal gek van dat geïsoleerd gelegen boerderijtje.

In 1960 is de keuterij door de erven Uiterwijk verkocht aan de heer en mevrouw Borgesius voor wie het boerderijtje als vakantiewoning diende. Tijdens de koop van de keuterij woonden de heer en mevrouw Borgesius nog in Assen, waar hij een tandartspraktijk had. In 1982 verhuisde het echtpaar naar Gasteren, waar ze op Gagels 31 ging wonen. In Gasteren was de heer Borgesius onder meer bekend, doordat hij al snel – té snel – het ijs van de ijsbaan op houdbaarheid beproefde. Na het overlijden van de heer Borgesius in 2005 die sinds 1989 weduwnaar was, is de keuterij overgegaan naar zijn kinderen, onder wie zijn zoon Jochem die er met zijn vrouw met enige regelmaat komt.

Betrekkelijk weinig veranderd

De keuterij verkeert voor een belangrijk deel nog in zijn oorspronkelijke staat. Nog altijd heeft het boerderijtje zijn oorspronkelijk indeling met achter de deel, met zand als ondergrond, en voorin een keukentje, de eet-, zit- en slaapkamer en een zijkamer. In de grote kamer bevinden zich geen bedsteden meer. Die zijkamer moet ooit de werkplaats van schoen- en zadelmaker Philip Berendsen zijn geweest. Over de bouw van de keuterij schrijft zoon Borgesius: *'In 1926 is veel tweedehands bouw materiaal gebruikt. De muren zijn meest halfsteens. Er is één gebint, verder rust het dak voornamelijk op de voor-, binnen- en achtermuur; de zijmuren dragen alleen de onderste dakdelen.'* Het boerderijtje kent geen fundering en de halfsteens buitenmuren gaan maar enkele decimeters de grond in. In de buitenmuur van de deel zit een flinke scheur die niet door een aardbeving maar door een mol is veroorzaakt.

Het boerderijtje had in 1960 net stromend water. Een aansluiting op riool, gas, elektriciteit of telefoon was er niet. Het toilet was nog de klassieke emmer onder een houten plank. Gekookt werd er op flessengas, de verlichting bestond uit kaarslicht. *'De afvoer in de keuken ging naar een gat in de grond. Wij hebben er nu een rainbox ingegraven,'* aldus Borgesius.

Er is in de loop der jaren betrekkelijk weinig veranderd aan de keuterij. Borgesius: *'De ramen zijn van de derde generatie. Tweemaal was het houtwerk aan zijn eind. Om de zaak weer in stijl te vervangen was duur maar had een mooi, en isolerend, resultaat.'* In 2007 is in de deel een 'campingdouche die op flessengas werkt' gebouwd en een composttoilet geïnstalleerd. *'Daarvòr wasten we ons bij de gootsteen in de keuken',* zegt Borgesius. *'Dat doen we 's winters trouwens nog, wanneer we achter alles hebben afgetapt.'* En 's zomers gingen ze in de teil. *'Zo'n ouderwetse zinken teil. Keteltjes warm water er in. Benen over de rand. Met een steelpannetje water over je heen scheppen. Als we de teil vlak achter de achtergevel zetten, kon je ons van de weg af niet zien.'*

In 2007 is ook het dak geïsoleerd en van nieuwe pannen voorzien. *'De oude cementpannen waren versleten en lieten steeds meer vocht door.'* In augustus 2014 werd het boerderijtje op het elektriciteitsnet aangesloten.

De keuterij nog met de oude cementpannen

Bijzondere mossen

Door onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen is een aantal keren onderzoek naar de mossen op de cementpannen gedaan, in 1993, 2006 en 2008. Eén van die onderzoekers was Ben van Zanten, opgegroeid in Oudemolen. In een artikel over het mossenonderzoek schrijft hij: *'Het dak is toen [bij de bouw] belegd met cementen dakpannen die al na ongeveer 10 jaar nagenoeg geheel begroeid waren met mos. In de jaren '40 van de vorige eeuw, toen ik een tiener was en in Oudemolen woonde, fietste ik daar geregeld langs naar mijn pianoleraar in Gasteren. Ook kwam ik zo nu en dan in het huisje omdat onze schoenmaker daar woonde.'* En even verder: *'Ik heb in die tijd als ik daar langs kwam het dak al vaak met bewondering bekeken, omdat het zo opvallend was vanwege de massale begroeiing met een licht geelgroen gekleurd mos. Dit was alleen het geval met het op het noordwesten geëxponeerde dak. Het dak op het zuidoosten was alleen maar matig begroeid met, voor mij toen nog, saaie bruine mossen en korstmossen.'*

'Toen we met onze mossenwerkgroep de Gasterse Duinen hebben geïnventariseerd, was dat een mooie gelegenheid ook het vlakbij gelegen dak te bekijken.' Dit gebeurde in 1993. Er werden in totaal 18 bladmosses gevonden. In 2006 en 2008 werden de mossen opnieuw geïnventariseerd. Van Zanten: *'Begin 2007 kregen wij bericht van de heer Borgesius jr. dat in maart van dat jaar het dak vervangen zou worden door dakpannen die minder vocht doorlatend waren.'* Dat jaar werden toen 21 soorten bladmosses gevonden, voor het grootste deel dezelfde als in 1993.

Massavegetatie van *Tortella inclinata* op het noordwestelijke dak

Van Zanten: *'Op het naar het NW geëxponeerde dak groeide vanaf de nok tot aan de benedenrand een massavegetatie van *Tortella inclinata* met naar schatting een bedekkingsgraad van 80 %. De kussens van dit mos waren ongeveer 2-3 cm dik en hechtten zich nauwelijks aan de pannen waardoor stukken van het mos naar beneden gevallen waren.'* Voor de kenners: *Tortella inclinata* wordt in het Nederlands viltig kronkelbladmos genoemd. Het blijkt zeldzaam te zijn.

De aantrekkelijkheid van dit buitenhuis van de familie Borgesius is natuurlijk ook gelegen in de lange strook bos achter het huis, dat grenst aan de Gasterse Duinen. Voor het grootste deel is wat er nu groeit, spontaan ontstaan uit een braakliggende akker.

Nog altijd komt de familie Borgesius met veel plezier naar hun buitenhuis in Gasteren.

Henk Hellema

29-08-2019 – Werkgroep Historisch Gasteren